

Sociolog a pedagog Ivan Illich vydal v r. 1971 polemický spis – Odškolení společnosti. Ostře v něm kritizuje současnou školu a požaduje její likvidaci.

ODŠKOLNĚNÍ SPOLEČNOSTI

Školní výukou nelze dosáhnout všeobecného vzdělání. To by bylo možné teprve tehdy, kdyby jí konkurovala alternativní zařízení, díky nimž by člověk dostal více možností, jak proměnit každý okamžik svého života v okamžik učení a vzájemnosti.

Odškolnit potřebuje nejen vzdělávání, ale společnost jako celek. Ještě před deseti léty bylo v Mexiku běžné umírat doma a být pohřben svými přáteli. Dnes je to buď znak chudoby, nebo naopak zvláštní privilegium. Umírání a smrt se dostaly pod institucionální management.

Existencí škol jsou chudí připravováni o iniciativu a ochotu vzít učení do vlastních rukou.

Je třeba uznat, že stejné školní vzdělání pro všechny je přinejmenším ekonomicky nedosažitelné. V Brazílii se na každého absolventa univerzity vynaloží až 1500krát více veřejných prostředků než na průměrného občana (to znamená takového, který stojí někde uprostřed mezi nejchudšími a nejbohatšími). Znamená to tedy, že chudí živí ty co budou bohatí.

Všude ve světě rostou náklady na školy rychleji než počty žáků i než hrubý domácí produkt. Přesto zůstávají výdaje na školství daleko za očekáváním rodičů, učitelů a žáků. Všude tento stav ničí jak motivaci, tak možnosti rozsáhlejšího mimoškolního učení.

Škola se stala světovým náboženstvím.

Před dvěma sty lety stály Spojené státy v čele celosvětového hnutí, které mělo odstranit monopol jedné církve. Nyní potřebujeme zrušit monopol školy ve státě. Žádný rituál nesmí být povinný pro všechny.

Abychom dokázali oddělit skutečné schopnosti od absolvovaného studia je třeba zavést zákony, jež by zakazovaly diskriminaci na základě předchozího školního vzdělání.

Skutečnost, že i dnes se učení děje z velké části mimochodem a je vedlejším produktem jiné činnosti, chápané často jako práce nebo odpočinek, neznamena, že systematické učení nemůže těžit ze systematického vedení. Silně motivovanému jedinci, který má získat novou a náročnou dovednost, může být například velmi prospěšná tradiční metoda – mechanické učení se nazpaměť a neustálý dril. Ve škole se tento druh výuky objevuje jen zřídka, přestože by se jeho metodou daly zvládnout některé dílčí dovednosti (tanec, řízení auta, cizí jazyky).

Pocit „vzácnosti“ učitelů je uměle udržován šířením víry v „licencovanost“ jejich schopností. Většina koncesiovaných učitelů na odborných učňovských školách je totiž méně zkušených, zručných a nápaditých, než jsou špičkoví řemeslníci v daném oboru. Mnoho středoškolských učitelů španělštiny nebo francouzštiny nemluví tak správně, jak by mohli hovořit jejich žáci po šesti měsících drilové výuky.

Možnosti učení se mohou značně rozšířit vpustíme-li do této oblasti „trh“ – co kdyby si žák mohl vybrat jestli zaplatí svému profesoru angličtiny nebo „prostému“ rodilému mluvčímu z Anglie.

Většinu toho, co víme jsme se naučili mimo školu. Žáci se většinu věcí naučí bez svých učitelů a často dokonce jim navzdory. Pokud se ve školách vůbec něčemu naučí, pak od svých vrstevníků.

Žáci nikdy nepřipisovali učitelům zásluhu o velkou část svého vědění. Ať chytrí nebo hloupí, stejně se spoléhali na učení nazpaměť, čtení a vlastní důvtip a tak skládali zkoušky, k nimž byli poháněni bičem nebo cukrem vytoužené kariéry.

Dospělí mají tendenci svou školní docházku romantizovat. Při zpětném pohledu připisují své vědění učitelům a obdivují jeho trpělivost. Titiž dospělí by si přitom dělali starosti o duševní zdraví dítěte, které by jim doma vyprávělo, co se naučilo od toho kterého učitele.

Školy zkrátka vytvářejí pracovní místa pro učitele bez ohledu na to, zda se od nich žáci něco naučí či nikoliv.

Skrytý smysl školství slouží jako rituál k růstu do konzumní společnosti.

Je nesmyslné tvrdit, že moderní škola může zakládat liberální společnost. Zacházení učitele s žákem neobsahuje žádnou ze základních osobních svobod.

Pravidla pedagogické komunikace:

Učitel má právo:

1. Kdykoliv si vzít slovo, přerušit žáka.
2. Mluvit s kým chce (žákem, skupinou, třídou).
3. Mluvit o čem chce.
4. Mluvit v rámci vyučování o čem chce.
5. Mluvit v rámci učebny kde chce.
6. Mluvit v pozici kterou považuje za vhodnou (v sedě, ve stoje, v chůzi, zády k žákům).

Žák má právo:

1. Mluvit jen tehdy když mu to učitel dovolí.
2. Mluvit jen s tím kdo mu byl určen.
3. Mluvit jen o tom, co mu bylo určeno.
4. Mluvit jen tak dlouho, jak mu bylo určeno.
5. Mluvit jen na místě, které mu bylo určeno.
6. Mluvit v pozici, která mu byla stanovena.

Je jedno, zda je učební plán zaměřen na to, aby žáky učil principům fašismu, liberalismu, katolicismu, socialismu nebo emancipace; jde o to, že jen tato instituce si nárokuje pravomoc definovat, které aktivity jsou legitimní „výchovou“. Je jedno, zda škola zamýšlí vytvářet americké nebo sovětské občany, řemeslníky nebo lékaře; důležité je, že člověk může být legitimním občanem, řemeslníkem nebo lékařem jen jako absolvent školy.

Ve skrytém učebním plánu jde o to, aby žák zakusil, že vzdělání je cenné jen tehdy, je-li získáno ve škole. **Učení o světě je hodnotnější než učení prostřednictvím světa.**

Ve všech „zeškolněných“ státech jsou vědomosti považovány za první předpoklad přežití. Od dob Karla Marxe hovoříme o odcizení dělníka od jeho práce. Nyní ale musíme uznat existenci odcizení člověka od jeho učení.

Školní vzdělání a výchova se k sobě vztahují jako církev a náboženství.

Lidé se nerodí stejní, nýbrž se stávají stejnými teprve v soukolí alma mater.

Možnosti:

1. Vystavit všem lidem všech věkových kategorií, vzdělávací poukázky platné v kterémkoli vzdělávacím zařízení - takovou kreditní kartu.
2. Odloučit vzdělávání od státu.
3. Zpřístupnit instituce, jež poskytují více interakce mezi lidmi.
4. Investovat do podpory družných institucí.
5. Začít stavět na individuálně motivovaném způsobu učení každého, místo zaměstnávání učitelů, kteří žáky uplácejí nebo nutí nacházet čas a vůli k učení.

Dodatek:

Myslím si, že polemické spisy nám už svým jménem říkají, že vyvolávají polemiku, střet názorů. Jejich výhodou bývá neortodoxní pohled na věc, inspirace, vyvolávání nových úvah. Jejich nevýhodou pak bývá hrubost až vulgarita a někdy i neznalost širších souvislostí.

Pokud se vyskytnou otázky doporučuji jít po nich, ptát se, promýšlet je a mít odvahu si je třeba i sepsat.

Návrat na hlavní stranu: www.ekosad.cz